

Redactioneel

Nieuwe media - weinig woorden zijn in enkele jaren tijd zo innig verbonden met elkaar geraakt als juist deze twee, die zelfs bijna zijn versmolten tot een nieuwe, hogere eenheid: *nieuwemedia*. Het, bijzondere aan die hogere eenheid is tweeërlei. Allereerst heeft zij een open karakter: er is sprake van een potentieel oneindige reeks. Aan nieuwe media komt nooit een eind, er zullen steeds weer nieuwere zijn, en als het even wat langer duurt dan blijven oudere nieuwe media gewoon wat langer voor nieuw gehouden. Zo beschouwen vele mensen video nog steeds als een min of meer nieuw medium. Daarnaast is er van nieuwe media alleen maar sprake in het meervoud: er zijn er altijd meer dan één tegelijkertijd. Dit is zelfs zozeer het geval dat vele jonge mensen de indruk wekken het enkelvoud van media, medium, niet meer te kennen en het meervoud gebruiken als was het enkelvoudig. Zo hoor je velen zeggen: 'de media wordt ...' of 'de media overspoelt ons met ...', en inderdaad, zo langzamerhand voelen de media ook aan als één geheel, een complex geheel, dat wel, maar tegelijkertijd iets dat tezamen genomen een nieuwe realiteit lijkt te vertegenwoordigen. Dit blijkt met name uit het feit dat discussies over de rol van die nieuwe media steeds minder een epistemologisch en steeds vaker een ontologisch karakter hebben. Niet langer wordt de vraag gesteld of een nieuw medium al dan niet een adequate of betere representatie van de werkelijkheid biedt, of juist die werkelijkheid vervormt en ons misleidt. Een dergelijke vraagstelling is vervangen door de interesse voor het soort realiteit dat in en door nieuwe media wordt geproduceerd of geconstrueerd - beter: voor realiteiten, want ook hier is meteen op een vanzelfsprekende wijze sprake van een meervoudig werkelijkheidsbesef. We zijn inmiddels zelfs al gewend geraakt aan het oxymoron 'virtuele realiteit' als een werkelijkheidsniveau dat als het ware meer werkelijkheid lijkt te beloven dan de gewone werkelijkheid. En zoals de mechanisering van ons wereldbeeld gelijk opging met de mechanisering van de wereld zelf, zo kunnen we nu gevoeglijk aannemen dat de digitalisering van ons wereldbeeld vermoedelijk hetzelfde is als de digitalisering van de wereld zelf. De vraag is wat dat precies betekent, wat daarvan de gevolgen zijn. Die vraag wordt in dit nummer van *Krisis* op een kenmerkend meervoudige wijze gesteld en van toepassing gemaakt op meerdere gebieden en in meerdere disciplines en genres tegelijk.

Refererend aan de film *2001: a space odyssey* van Stanley Kubrick doet Jos de Mul een poging enkele belangrijke en fundamentele kenmerken van de digitale werke-

lijkheid, van 'cyberspace', te analyseren en te interpreteren. Daarbij gaat hij er vanuit dat niet alleen een deel van het menselijk handelen zich naar virtuele omgevingen verplaatst, maar dat onze alledaagse leefwereld bovendien zelf in toenemende mate vervlochten raakt met virtuele ruimte en tijd: een kolonisatie van het alledaagse leven door cyberspace. De 'herlezing' van Kubricks film mondt in De Muls betoog uit in een 'herlezing' van de geschiedenis van techniek en natuurwetenschappen, die hem het theoretische instrumentarium moet leveren om de werkelijkheid van cyberspace onder woorden te brengen. Cyberspace blijkt een nieuw postgeografisch en posthistorisch stadium in de odyssee door tijd en ruimte te ontsluiten, sterker: haar agenda lijkt uiteindelijk, onbedoeld, gericht te zijn op de creatie van een post-humane levensvorm.

Ook Arjen Mulder grijpt terug op technische denkers en cybernetici, en niet op filosofen, om inhoud te geven aan zijn essay over digitale ontologie. Het was de zogeheten Cybernetics Group die in de jaren veertig al de theoretische en praktische grondslag legde voor een nieuwe lijn van onderzoek, die zou uitmonden in de huidige informatiemaatschappij. Discussies en kennisvorming onder neurobiologen, cognitiewetenschappers, cybernetici en weer anderen worden ingezet om aan het begin van een nieuw millennium te ontwaken uit de nachtmerrie van de twintigste-eeuwse realiteit, zoals de twintigste eeuw dringend wenste te ontwaken uit de negentiende. De negentiende-eeuwse werkelijkheid stond in het teken van de geschiedenis, de twintigste in die van het heden, het nu, en de eenentwintigste in het teken van het gedistribueerde cognitieve systeem, dat allereerst opduikt in de informatietheorie en de neurobiologie en dat in het teken van de instabiliteit blijkt te staan. Alles is instabiel geworden: dat is het heelal van de eenentwintigste eeuw.

Als er één vertrouwde werkelijkheid door de nieuwe media is verstoord, dan wel die van de kunsten. Scheidslijnen tussen genres en disciplines lossen op in de nieuwe hybride artistieke praktijken van en door de nieuwe media. Desondanks doet Renée van de Vall een opvallende poging een mogelijke continuïteit aan te wijzen tussen oude en nieuwe media, meer in het bijzonder door de wijze waarop interactieve video- en computerkunst de toeschouwer aanspreekt te vergelijken met de manier waarop schilderijen dat doen. In weerwil van allerlei techniekutopieën kunnen nieuwe technologieën ons niet van de beperkingen van onze lichamen bevrijden en blijven ze zelf altijd op één of andere manier van die lichamen afhankelijk. Dat brengt Van de Vall ertoe de traditionele ontvankelijkheid of passibiliteit voor de werking van de schilderkunst op nieuwe wijze te zoeken in de esthetica van de nieuwe media: cyberpassibiliteit. Daarin blijken technische storingen plotseling tot esthetische ervaringen te kunnen worden. In dialoog met onder andere Lyotard en via de bespreking van concrete voorbeelden van zowel conceptuele schilderkunst als van video- en computerkunst schetst Van de Vall naast de continuïteit tussen oude en nieuwe media vooral ook de relatief nieuwe kenmerken van deze cyberpassibiliteit.

De nieuwe media herscheppen tijd en ruimte, maar ze doorbreken ook de bestaande scheidslijnen tussen het private en het publieke domein. Privacy en haar bescherming/bedreiging is een hot issue in de informatiemaatschappij. In een review van een vijftal recente publicaties over de privacyproblematiek (the end of privacy?) brengt Lynsey Dubbeld de debatten over die problematiek in kaart, waarbij ze meerdere (filosofische en normatieve) dimensies en concepties van privacy inventariseert en met elkaar vergelijkt.

Noortje Marres signaleert in een uitgebreide recensie van de bundel *The robot in the garden* de terugkeer van de epistemologie door toedoen van de opkomst van nieuwe informatie- en communicatiemediën als het internet: in deze bundel wordt de met internet verbonden mediale onzekerheid in een breed, normatief kader geplaatst. Maar van een echte 'telepistemologie' is volgens Marres nog geen sprake.

Ook de recensies van Maarten Coolen en Arie Altena, respectievelijk van *Leven op het net* van Marianne van den Boomen en van *Eindeloze lichamen* van Inez van der Spek, maken deel uit van de speurtocht naar het hoe en wat van de nieuwe digitale werkelijkheid, die in dit nummer van *Krisis* centraal staat.

Maar er is meer. Enkele maanden geleden promoveerde de Maastrichtse filosoof Ruud Hendriks op een opvallend proefschrift, *Autistisch gezelschap*, dat een empirisch-filosofisch onderzoek behelst naar (de omgang met) de complexe problematiek van het autisme. In dit nummer van *Krisis* een dossier met diverse reacties op deze bijzondere dissertatie. De filosofen Rein de Wilde en Lolle Nauta en de historicus en dichter Wiel Kusters leveren commentaar op Hendriks' studie, voorafgegaan door een korte samenvatting van het proefschrift en gevolgd door een antwoord van de auteur op de commentatoren.

Het nummer sluit af met een recensie van Emily Apter's *Continental drift* door Inge Boer.